

Izbija vsak šetret
in velja s poštnino
vred in v Mariboru
s pošiljanjem na dom
na celo leto K 4.—
na pol leta „ 2.—
na šetrt leta „ 1.—

Naročnina se pošilja
upravitelstvu v tiskarni
sv. Cirila, koroske
ulice št. 5. List se
pošilja do odpovedi.

Deležniki katol. tis-
kovnega društva do-
bi vajo list brez po-
sebne naročnine.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Pesamezni listi dob-
se v tiskarni in pri
gospodu Novak-u na
velikem trgu po 10 h.

Rokopisi se ne vra-
čajo, neplačani listi
se ne sprejemajo.

Za oznanila se plačuje
od navadne vrstice,
če se natisne enkrat,
po 15 h, dvakrat 25 h,
trikrat 35 h.

Inserati se sprejemajo
do srede popoldne.

Štev. 20.

V Mariboru, dne 14. maja 1903.

Tečaj XXXVII.

Poziv

prijateljem domače zgodovine.

Rojaki! Tužni položaj našega naroda zahteva, da zberemo in napnemo vse svoje fizične in umstvene moči. Politično in gospodarsko delo je sicer pri nas najbolj na površju, vendar pri tem ne smemo zanemariti znanstvenega dela, zakaj znanstvo je ona orjaška moč, pred katero se mora prejši ali slej ukloniti tudi surova sila.

Najširje sloje našega naroda je zadnji čas prešinila ideja slovenskega vseučilišča v Ljubljani. V nebrojnih peticijah, resolucijah in časnikarskih člankih ter v raznih manifestacijah je dobila ta ideja svoj izraz; prodrla je celo v državno zbornico.

Toda s samimi resolucijami pač ne dosežemo cilja; treba je dejanja. Mi štajerski Slovenci tvorimo znaten del slovenskega naroda, zatoraj ne smemo biti pasivni v slovenskem znanstvu. Ni dovolj, da podpiramo občeslovenska znanstvena podjetja, ampak obračati moramo svojo pozornost posebno na naše specifično štajersko delo, in to je naša zgodovina in narodopisje.

Z naslednjimi vrsticami naznanjamo rodoljubnim rojakom v tem čiru nov, zelo važen delokrog. Priporočamo jim v vsestransko, gmotno in duševno podporo novoustanovljeno in od vlade že dovoljeno „Zgodovinsko društvo za Slovensko Štajersko“ s sedežem v Mariboru.

Vsi omikani narodi dandanes skrbno preiskujejo svojo zgodovino in z velikimi stroški zbirajo svoje starine. Saj se pa tudi res vsak omikan človek, ki še ni svojemu ljudstvu čisto odtujen, kolikor toliko zanima za svoje prednike in za prošlost svoje domovine.

Slovenski del štajerske dežele je bil pozorišče važnih zgodovinskih dogodkov in je toraj kaj plodovit za zgodovinske študije. Ali naj pustimo, da nam le tuji preiskujejo zgodovino naše zemlje, da tuji zbirajo naše starine in z njimi napolnjujejo svoje zbirke, ali naj prepustimo, da le tuji, ki ne poznajo in ne ljubijo našega ljudstva, njegove npravi in jezika, pišejo o naših starožitnostih? Neštete gomile, arhivi, knjižnice, cerkve, gradišča, narodna noša, jezik in običaji i. t. d., vse to še čaka preiskovalcev. Sicer imamo že dokaj odličnih mož, ki so mnogo storili za našo domačo zgodovino, a ti so osamljeni, ker je zanimanje premalo splošno, delo premalo sistematično urejeno. Temu hoče od pomoči »Zgodovinsko društvo«, ki bi naj družilo stare moči in budilo nove ter skrbelo, da naše starine ostanejo na naših tleh in v naših rokah.

Že večkrat se je povdarjalo, da v slovenskem slovstvu pogrešamo občno zgodovino Slovencev, ki bi povsem ustrezala zahtevam današnje zgodovinske vede. A tako delo ne vzraste čez noč, ampak je mogoče le na podlagi mnogih podrobnih študij. Štajerski Slovenci moramo toraj s svojimi sorojaki v drugih kronovinah znašati gradivo za splošno

slovensko zgodovino.

»Zgodovinsko društvo« je potemtakem za nas nujna kulturna potreba.

A tako društvo je tudi odlično rodoljubno delo. Zgodovina sicer kot veda ne sme služiti politiki in narodnemu šovinizmu, a z druge strani je nepobitna resnica, da ravno zgodovinski spomini močno povzdigujejo narodno samozavest. Narod, ki je izgubil zmisel za svojo zgodovino, izgubi zmisel tudi za svojo individualnost in samostalnost, tak narod je blizu pogina.

Slovenski narod sicer na svoji zemlji ni imel sijajne preteklosti, a tudi spomin na prestane krivice, težave in nevarnosti bodri človeka, da ne onemaga v boju in delu trde sedanjosti. Zemlja, na kateri prebivamo, je naša last, od pamtveka že to grudo obdeluje slovenska pest, tu imamo pradedovinsko pravico, katero nam le zloba hoče odreči. Poznavanje domače zgodovine nam bo ojačilo tudi narodno zavest, ki je našemu ljudstvu tako živo potrebna.

Ali sme novo društvo pričakovati poln uspeh? Naše razmere so sicer tesne, a če se ga oklenejo vsi zavedni in omikani Slovenci, pred vsem štajerski rojaki, mu je obstanek zagotovljen. Pokažimo, da še v nas gori domorodni ogenj, da nam napredek ni prazna puhlica, da nam slovensko vseučilišče ni otročja sanjarija; pokažimo, da hočemo kot narod živeti, da smo vredni imenovati svojo domovino — ponosne južnoštajerske planine, rodovitna polja, ljubke Slovenske gorice!

Listek.

Četrta božja zapoved.

Na pokopališču pri farni cerkvi so pokopavali mrljca, posestnika Jakoba Z. Malo pogrebcev je bilo; razven dveh sinov rajnega, nekaj starih ženic in otrok. »Naj v miru počiva!« rekli so duhovnik, odmolili nekaj očenašev za njegovo dušo in duše vseh vernikov, ki tukaj čakajo božje sodbe, potem so šli v cerkev se razpraviti in vsi so se razšli. Samo mlajši sin France, kakih osemnajst let star fant, je še klečal pred grobom in jokal. Vsi drugi, celo njegov brat Tone, se niso menili mnogo zanj, ne za rajnega. »Ko bi bil še kaj časa živel stari Jakob Z., zapravlil in zapil bi do poslednjega klina svojo domačijo; prav je, božja volja je, da je umrl,« tako je govorilo ljudstvo. Le mlajši sin France je vedel, da mu je bil rajni vendar oče, da je kolikor toliko skrbel zanj in da ga sedaj nikdar več ne bo videl na tem svetu.

Solnce je bilo že visoko, ko vstane France in počasi zapusti pokopališče in gre proti domu.

Ta hiša je stala bolj samotno sredi vasi. Bila je lesena, zapuščena in veliko zemljišča je spadalo k nji. Nekdaj je bila najboljša v vasi, in ljudje so lahko in dobro živeli v nji.

Še le danes pokopani gospodar jo je spravil na nič in je zabredel v dolgove, ker je pijančeval.

Doma najde France starejšega svojega brata. Sedel je pri polomljeni orehovi mizi ter podpiral težkih mislij polno glavo. Tiho sede k peči in oba brata dolgo molčita.

»Kaj bo pa zdaj?« vpraša mlajši brat France čez nekaj časa.

»Naj bo, kar hoče«, odvrne starejši brat Tone osorno.

»Očeta ni več, matere tudi ne«, de mlajši.

»Prava reč, če takega očeta ni več kakor je bil najin. To še oče ni bil,« odvrne mu Tone. — »Zapravlil je vse, pil je po krčmah, na svojega sina še mislil ni. Jaz ga ne spoznam za svojega očeta. Lahko bi mi zapustil lepo domačijo, da bi živel kakor drugi ljudje, zdaj pa je pustil same gole stene in dolgove.«

»Oh, Tone! ne govori tako, to je greh, oče so le oče, Bog jim bo grehe odpustil, spokorno in spovedani so umrli. Če so nama pustili dolgove, ne smeja se zato hudovati nad očetom, ampak gledati morava, kako jih bova s časom poplačala. Bog bode nama pomagal.«

»Kaj govoriš; bova plačala«, odgovori Tone. »Kaj sam sebe šteješ? Ti boš figo plačeval, domačija je moja, jaz sem starejši. Tebi ni nič mari naša hiša in dolgovi tudi

ne, katere je starec naredil!«

»Saj vem, da je vse tvoje«, pravi France.

»No, torej pa molči, kaj potem govoriš! Kar ti bo gosposka spoznala iz hiše za doto, tisto ti bom vrgl pod noge, potem pa idi, kamor hočeš, jaz te ne maram. Ti nisi nič boljši, kakor najin oče, ki je vse zapravlil. Saj te je dobro poznal, zato te je rad imel, mene pa ne. To se ve da, ti si mu potuho dajal, kadar je prišel pijan domu. Če sem mu jaz očital in ga zmerjal, kakor je zaslužil, brž si bil ti s svojim jezikom vmes in ga zagovarjal.«

»Ti si četrto božjo zapoved popolnoma pozabil. Starišem se morajo slabosti priznati in prikrivati«, pravi mlajši brat.

»Le prikrivaj jih, če hočeš, zdaj se lahko prikrivajo. Poprej je bilo to drugače, in mor biti bi vendar tako ne bilo. Zato pa molči; kar ti gre, to boš dobil. Kakih petnajst goldinarjev ti bodo prisodili, namesto dve ali tri sto, potlej pa pojdi. Jaz bom že sam gospodaril bolje od očeta in tebe, ki si ga zagovarjal.«

»Ne bom ti delal napotja, svet je velik«, pravi France in začne jokati. Da je brat tako neusmiljen in trdega srca, da še po smrti ne odpusti očetu, in da ga precej goni od domačega praga, to ga je bolelo.

»No, še tega je treba, da boš tu cvilil

»Zgodovinsko društvo« bo imelo častne, dopisujoče, redne in podporne ude. Prve in druge bo imenoval le občni zbor, redni ud pa postane lahko vsak, kdor plača enkrat za vselej 100 K ali vsako leto 5 K. Podporni ud pa lahko postane, kdor podari društvu kako manjšo svoto ali kak znatnejši predmet za knjižnico ali muzej.

Udnino sprejema začasno g. dr. Radosl. Pipuš, advokat v Mariboru.

Upamo, da ta poziv najde glasen odmev med zavednimi rojaki vseh stanov.

V Mariboru, dne 11. maja 1903.

Osnovni odbor.

Velikanski požar v Slovenj. Gradcu.

Strašna nesreča je zadela zadnjo nedeljo mesto Slov. Gradca. Ogenj je upepelil tretjino mesta. Bilo je 1/3. V farni cerkvi je bila ravnokar popoldanska služba božja, ko začne naenkrat udarjati zvon, naznanjajoč ogenj v mestu. Ljudje so hiteli iz cerkve. Ravno blizu cerkve v cerkveni ulici, v hiši Požganovi je izbruhnil ogenj. Močen veter je pihal in ko bi trenil, bila je cela cerkvena ulica, okoli 24 hiš, v enem plamenu. Potem je posegel ogenj na zadnji del mesta proti gostilni »Sandwirt«, užgal poslopja po glavni ulici do Winklerjeve hiše, preskočil to in sosednjo hišo ter upepelil dalje poslopja v ulici proti cerkvi. Sedaj je začel goreti tudi stolp, ki je s škodlami krit. Skodla za škodlo se je užigala kakor lučica za lučico in nazadnje je bila vsa streha v polnem ognju. Pri »Sandwirtu« je posegel ogenj tudi na Writzmanovo hišo in odtod je zanesel veter iskre na obe poslopji Lobejevi, ki sta se takoj užgali. Vse, kar je gorelo, užgalo se je v kratki četrt uri, tako hitro se je širil ogenj. Pospeševal je to hitrost močan vihar in pa okolščina, da so v pogorelem delu mesta bile hiše krite večinoma s škodlami. Vse skupaj je zgorelo 49 posestnikom 68 poslopij in pa cerkveni zvonik.

Prva pomoč.

S krikom in vikom so hiteli ljudje skupaj, ko je naznanil zvon ogenj v mestu. Na gašenje v prvem trenutku ni bilo misliti. Ljudje so hiteli v hiše, nosili iz njih otroke ter vlačili pohištvo iz sob. Pri enonadstropnih hišah je letel kos za kosom iz oken. Bilo je treba največje naglosti. Živine se je dalo le malo rešiti. Čudovito moč imajo ljudje v nesreči! Možje so vzdigovali kar cele zaboje sami, ženske po dve skupaj z lahkoto nosile polne

omare čez ulice. Vse je pomagalo reševati, kjer se ni bilo ognja.

Žalostni prizori.

Četrt ure je minolo komaj in 68 poslopij je bilo v ognju. Prebivalci hiš so morali pobegniti iz stanovanj. Za njimi je švigal plamen in pokalo in podiralo se je tramovje. Ženske so hitele iz hiš z razprostrtimi rokami ter glasno jokale in plakale. Možje so se še ozirali nazaj, a vsako upanje je bilo zastoj. Tolažili so žene, a tudi samim so se udirale debele solze čez lica. Otroci so bili blede in prestrašeni, se plaho stiskali ob svoje rešitelje ter sedaj in sedaj vriščeče zajokali.

Tam je stal mož, žena in hčer. Gledali so na plamen, ki je hlastno požiral njihovo hišo. Ničesar niso rešili, razven kar so imeli na sebi. Obupno je vila žena roke, hčerka jokala in tudi mož se je solzil kot majhno dete. Vse je izgubil, kar si je v teku let pripravil! Zopet mora znovega začeti...! Žena drži stol v roki. »Kaj ste rešili?« jo vprašamo. V prvem strahu je zgrabila za stol, bežala z njim iz plamena, a drugokrat se ni mogla več vrniti. Nekaj malenkosti še so ji rešili drugi dobri ljudje. Ob majhnem kupčku je stala, držala preplašena za stol ter se z obupnim obrazom ozirala sedaj na rešeni kupček, sedaj na gorečo hišo. Mož ni bil doma, odšel je za zaslužkom. In ko se vrne, našel bo prazno pogorišče...

»Kje je moje dete, kje je moje dete?« Z enim sem se rešila, drugega ni!« In obupno je kričala ter iskala izgubljeno svoje dete. Ko smo ji pokazali rešeno dete, pritisnala ga je na svoje srce ter bila vsa srečna.

Ker se je bilo bati, da se pódere stolp na cerkev, prebije obok ter nastane ogenj v cerkvi, odneslo se je sv. Rešnje telo v Stari trg. Ljudje so pobožno poklekali in solze so se jim udirale, ko je hitel duhovnik mimo njih s sv. Rešnjim telesom.

Dogajali so se srce pretresujoči prizori...

Goreči zvonik.

Pri cerkvi je zgorela le stolpova streha. Cerkev je krita s kamnitimi ploščami in torej tu ni bilo toliko nevarnosti. Da pa pri zvoniku ogenj ni posegel na oder zvonov in na zvone same, zahvaliti se je neustrašenosti nekaterih mož in fantov iz Lehna, ki so vkljub smrtni nevarnosti šli v zvonik, ovijali tramovje z mokrimi capami ter metali zgorele podmostke s strehe. Vodil jih je njih vrli župan Plesnik.

Požarne brambe.

Domača požarna bramba je delala nemorno. Prva je prišla na pomoč požarna

bramba iz Dravograda, kmalu za njo iz Šmartna, Velenja ter Šostanja. S posebnim vlakom je došla požarna bramba iz Maribora. Tudi več drugih požarnih bramb je prihitelo na pomoč, vseh skupaj 10. Iz Celovca so prišli vojaki. Osobito se je odlikovala pri tem požaru kmečka požarna bramba iz Šmartna pri Slov. Gradcu.

Kako je ogenj nastal?

Pravi se, da je Požgana vsipala še tleči pepel na smetišče, ki se je potem užgalo. Prebivalstvo je razjarjeno zaradi njene nemarnosti in jo je hotelo samo kaznovati. Le mirnejši ljudje so to zabranili.

Velika škoda.

Škoda, ki jo je naredil ogenj zadnjo nedeljo v Slov. Gradcu, znaša po cenitvi politične oblasti okrog 702.000 kron. Od teh 702.000 K bodo dobili komaj 150.000 K od zavarovalnic, ker niso bili vsi zavarovani in nekateri le za majhne svote. Nekateri so rešili le, kar so imeli na sebi. Mnogim je zgorel tudi denar. Mesarju Martu je zgorelo 23 svinj in 1600 K. Veliko uboštvo vlada v mestu.

Pomoči je treba.

Nesreča je velika in zato je treba hitre pomoči. Od mnogih stranij že prihajajo velikodušni darovi za pogorele. Cesar sam je daroval 10.000 K. Slovenjegraški Slovenci so izvolili poseben odbor, da nabirajo tudi med Slovenci prispevke za ponesrečence. V odboru so gg.: I. Jazbec, veleposestniki Iv. Kac, Fr. Verdnik, Jos. Rotovnik in knjigovodja Jak. Vrečko. Tem gospodom se naj pošljejo darovi, ki se bodo potem v naših slovenskih listih objavili. Pokažimo Slovenci svoje usmiljeno srce!

Državni zbor.

Dunaj, 12. maja 1903.

Postava zaradi uradniških varščin

se je v seji dne 12. maja sprejela. Dozdaj so morali uradniki gotovih vrst, predno so nastopili svojo službo, vložiti primerno denarno zastavo. Kakor je »Sl. Gosp.« že naznanil, je vlada predložila pred nekim časom postavni načrt, naj se te varščine opustijo. Vlada trdi, da so te varščine mnogo premajhne, da bi mogle pokriti slučajne goljufije. Postava se je torej sprejela; pa odklonil se je nasvet dr. Heilingerja, naj se opustijo tudi varščine c. kr. notarjev.

Postava radi nedeljskega počitka v prodajalnicah.

Nekateri trgovci izkoriščajo neprimerno svoje uslužbenca, da morajo po 14 do 18 ur

in jokali kakor mlada mačka. Kaj pak!« reče Tone.

Oba sta zopet dolgo molčala.

Bilo je poldne, nobeden še ni jedel. Tone vstane, gre za peč, vzame veliko skledo s police in dve žlici. Bil je ostanek sinočne večerje. Postavi na mizo in začne jesti.

»Pojdi jest, če hočeš«, pravi Francetu.

»Ne bom; Bog ti blagoslovi!«

»Tudi dobro; joka ne boš sit!«

Takoj potem mlajši brat vstane in odide iz hiše.

»Pojdi kamor hočeš«, godrnja Tone, sprazni skledo, in jo zopet postavi na polico. — Kake pol ure po tem se vrne France v hišo. Imel je pod pazduho culo.

»Kaj boš?« vpraša Tone.

»Grem!« odgovori France.

»Kam?«

»Svet je velik, Bog je povsod. Doma vidim, da sem ti nadležen, da me podiš, zato grem.«

»Kdo te podi? Jaz sem le hotel reči, da ti ne boš gospodaril. Pri hiši si pa lahko, dokler ti dote ne dam. Potem lahko greš služiti, ali se oženiš, ali kar ti drago. Tega ti pa nisem rekel, da takoj pojdi.«

»Čim prej, tem bolje je, ker mora biti. Daj mi roko za slovo, in Bog te obvaruj!«

Tone podá bratu roko, a gleda v stran

in ne stisne je nič, ne reče nič, kakor: »Saj menda te ne bo vrag daleč ponesel?«

»Daleč grem. V Trst najprej in potem še kam dalje. Če se več ne vidi, moli zame, jaz bom pa za-te«, pravi France in si obriše solzo.

»E, rajši vsak za-se moliva, kaj bi to! Kadar boš hotel doto, pa pridi ponjo. V spomladi, če lan ne pozebe, morebiti ti bom že vrgel tiste krajcarje«, to izreši odide Tone na vrt, vzame motiko v roke in začne tolči grudje po brazdah novorazorane njive. Še mar mu ni, da je danes pokopal očeta in da je brat šel Bog ve kam. Prav je, da ju ni več — obeh, misli si samopašnik. Oče je zapravljal, brat pa mu je pri hiši. Delam lahko sam, jem lahko sam. Tako si bom zopet kaj opomogel v gospodarstvu.

France pa je s svojo culo postal vrhu hriba zunaj vasi, ozrl se najprej proti cerkvi, kamor je od otroških let hodil moliti, proti pokopališču, kjer oče in mati počivata v miru, potem proti domači hiši, kjer je ostal trdosrčni brat. Za hip ga obide jeza in si misli, takega brata kakor ga imam jaz, ga nima nihče na svetu. Ni vreden, da bi ga kedaj obiskal. Nikoli ga ne bom ničesar prosil, naj le ima tisto mojo doto, lakomnik, naj ima domačijo sam; pa tudi pomagal mu ne bom nikdar. A takoj zopet pravi: »Brat je

moj, tiste matere sin kakor jaz; naj bo takšen ali takšen, brat je. O mati! ljuba mati! ljuba mati, kaj bi vi rekli, ko bi to ućakali! Prav je menda, da ste umrli in vendar bi vas rad videl živo, rajši, kakor bi imel vse bogastvo sveta. Bog te obvaruj, domača vas! Bog te obvaruj, brat, Bog ti daj srečo! Težko, da bi me kedaj videl!«

* * *

Tone je bil odslej sam gospodar pri hiši. Najpridnejši in najdelavnejši kmet je bil v vsej vasi. Delal je dan na dan kakor črna živina, storil toliko kakor drugi trije. Privoščil si je malo, ni se upal niti enkrat do sitedga najesti, nikdar ni pokusil vina ali drage, drage pijače. Dasiravno je bil sam svoj, ni govoril, niti se pečal s sosedi; hvalili so ga vendar, da je ves drugačen kakor njegov oče, da pridno plačuje dolgove, redi živino in vzorno kmetuje.

Šest let po tem je bila Tonetova domačija zopet dobra, brez dolga. Tone je bil trideset let star in mislil se je ženiti. Ker pa je bil nekako oduren, izpodletelo mu je povsod, kamor se je obrnil, nobeno dekle ga ni maralo. Ker se v obližju ni dalo, šel je Tone v sosedno vas. Tam ga ljudje niso poznali. Razložil je svoji nevesti, da je kmet brez dolga, da ima dobro zemljišče i. t. d.